

- גברים בעד הגינות בגירושין
- הכוונה לטיפול מקצועי
- יעוץ, גישור והדרכה
- אבות בעל כורחם
- שינויי חקיקה בכנסת

25.4.2018

לכבוד
שרת המשפטים
גב' איילת שקד
מייל: ashaked@kneset.co.il
פקס: 02-6408402
משכן הכנסת ירושלים

הנדון: החוק למניעת ניכור הורי

ג.נ;

בשם אידאה - למען זכויות הגבר במשפחה, ע"ר מס': 580443257, הריני מתכבד לפנות אליך בבקשה להגיש הצעת חוק כאמור בנידון וזאת מן הטעמים שיפורטו להלן:

הקדמה

גלוי וידוע שאדם זקוק מטבעו לאמצעי מחיה פיזיים ונפשיים לצורך קיום בסיסי. וכאשר מדובר בקטין, הרי שהחובה לספק את צרכיו החיוניים מוטלת בראש ובראשונה על הוריו.

הצרכים הפיזיים של הקטין הינם מזון, ביגוד הנעלה, מגורים, חינוך מוסדי, רפואה וכד', והצרכים הנפשיים הינם טיפול, השגחה, צומת לב, היכולת להיות קשובים לצורכי הקטין, חינוך הורי, אהבה וכד'.

בכדי לספק את הצרכים הפיזיים של הקטין ההורים זקוקים לממון, אך בכדי לספק לו את הצרכים הנפשיים נדרש כל אחד מההורים לדרך התנהגות נאותה כלפיו, ודרך התנהגות נאותה של אחד מהורים כלפי השני בכלל, ובנוכחות הקטין בפרט. טובת הילד אמורה להיות ללא ספק הקו המנחה לדרך התנהגות ההורים בקשר המשולש, אב אם וקטין.

ברגיל, כאשר הוריו של קטין גרים תחת קורת גג אחת הם יכולים ליהנות מקשר מלא, ישיר ומאוזן עם הקטין אשר מביא עימו תועלת והנאה רבה לכולם. ההורים נהנים מחדוות הגידול של הילד והילד זוכה לקבל את הצרכים הפיזיים והנפשיים החיוניים למחייתו והתפתחותו.

א. משמורת והסדרי שהיה

ואולם, לא כל זוגיות נמשכת לעד, וכאשר בני זוג מחליטים להיפרד הם ידרשו להסדיר בניהם את המשמורת על הקטין והסדרי השהות של ההורה הלא משמורן.

חזקה על הוריו של ילד לנהוג בדרך אשר תיטיב עימו, ואף חוק הכשרות המשפטית והאפוטרופסות תשכ"ב-1962, (להלן: "חוק הכשרות") קובע זאת במפורש. ואולם מסתבר

- גברים בעד הגינות בגירושין
- הכוונה לטיפול מקצועי
- יעוץ, גישור והדרכה
- אבות בעל כורחם
- שינויי חקיקה בכנסת

שהדבר לא תמיד מתקיים בפועל, ובמיוחד בתקופת הליכי גירושין כאשר הורים מערבים ילדים במחלוקות בניהם ובכך פוגעים בילדים וגורמים להם נזק, לעיתים בלתי הפיך.

מידי שנה אנחנו עדים לריבוי הולך וגובר של מקרה הגירושין בישראל, כאשר גם מחלוקות בין הורים בנוגע למפגשים עם קטינים אף הם במגמה של עליה. יחד עם זאת אנו נתקלים גם במקרים רבים של סרבנות קשר מצד ילדים להורים, עד שהקטינים מתייחסים אל ההורה המנוכר כאל אדם זר.

תופעת הניכור ההורי מצד קטין לאחד מהוריו או לשניהם גם יחד אינה מסתדרת עם ההיגיון הצרופ, שכן מדוע קטין ירצה להתרחק מאחד מהוריו אם ההורה רק מבקש להיטיב עימו? מסתבר שיש לכך תשובות אקדמיות ופסיכולוגיות, אך פתרונות מעשיים בדיון הישראלי קשה למצוא. ובמה דברים אמורים?

ב. תסמונת הניכור ההורי

את המונח "תסמונת הניכור ההורי" (באנגלית: Parental Alienation) טבע בשנת 1985 הפסיכיאטר ריצ'רד אלן גארדנר (ז"ל) (לחלן: "גארדנר"), "פרופסור קליני" מביה"ס לפסיכיאטריה של אוניברסיטת קולומביה בניו יורק בעבר.

התנכרות לדבר בעברית הינה התייחסות אל הדבר כאל נוכרי או זר והיחס לדבר זר הוא כידוע בדרך כלל חשדני וזהיר. אם נשקפת מהזר סכנה אזי תסתמן גם רתיעה מכל קשר עימו.

ניכור הורי מצביע על תופעה שבה נראית הפרעה תקשורתית והתנגדות לקשר שותף מצידו של ילד כלפי אחד מהוריו או שניהם יחדיו, כאשר הצד הקיצוני והחריף של הניכור מתבטא בכך שהילד מנתק באופן מלא את הקשר שלו עם ההורה המנוכר.

בקליפת אגוז יצוין כי קיימת סיבה אחת או יותר מתוך שלוש סיבות אפשריות להופעת הניכור ההורי. האחת נובעת ישירות מאישיותו ואופיו של הילד. השנייה הינה פועל יוצא של סבל נפשי ו/או גופני שחוה או חווה הילד מההורה המנוכר. והסיבה השלישית הינה תגובה הגנתית של הילד על הסטה חוזרת ונשנית של אחד ההורים כנגד ההורה המנוכר.

ג. מידת אשמתו של הילד בניכור ההורי

תופעת הניכור ההורי מוכרת בתורת ישראל, כאשר שם נקרא ילד מורד בשם: "בן סורר ומורה" (דברים כ"א, י"ח-כ"). עונשו של ילד אשר אינו שומע בקול הוריו ועובר בכך על מצוות כיבוד ויראת הוריו הינו סקילה באבנים על ידי אנשי העיר. **עונש חמור לכל הדעות !!!**

אף שקיימת מחלוקת בחז"ל, לדעת הרוב לא היה ולא יהיה איי פעם ילד סורר ומורה. ואולם דבר אחד מוסכם על כולם, בכל התנ"ך לא מוזכר אפילו מקרה אחד של בן סורר ומורה שניסקל באבנים למוות על ידי אנשי העיר, ומכאן עולה הרושם שהעונש המוזכר לילד מורד לא נועד לביצוע בפועל אלא רק כאמצעי הרתעה שגם עבד.

- גברים בעד הגינות בגירושין
- הכוונה לטיפול מקצועי
- יעוץ, גישור והדרכה
- אבות בעל כורחם
- שינויי חקיקה בכנסת

אכן טיבעו של ילד למרוד לכאורה בהוריו ולעמוד על דעתו בעיקר בתקופת גיל ההתבגרות, שאם לא כן לא היו נכתבות המצוות: "כבד את אביך ואת אימך"..., "ואיש את אביו ואת אימו ירא". אך אלו מצוות אשר אינן באות לעצור את המרידה הטבעית לכאורה, אלא בעיקר להזכיר לילד המתבגר את החשיבות שיש להורים בחייו, לאחר שאלו הביאו אותו לעולם ודאגו לכל מחסורו מרגע שנולד.

כאן מדובר במרידה אשר נעשית על ידי הילד עקב רצונו לעצמאות ושמירה על טריטוריה משל עצמו, והיא עומדת באיזון כנגד כלל החינוך אשר טבע החכם מכל אדם, שנאמר: "חנוך לנער על פי דרכו, גם כי יזקין לא יסור ממנה". (משלי כ"ב, ו').

כאמור, קיימת ידיעה פסיכולוגית כי בגיל מסוים (ואלי אף מגיל אפס) מתחיל הילד לעמוד על דעתו, אך הדבר מוכר לא רק מבחינה פסיכולוגית אלא גם מבחינת האחריות העצמית בדין.

על פי הדין העברי גיל גדלות ומצוות לבן הינו גיל 13, ולבת בגיל 12. לעומת הדין העברי, הדין האזרחי בישראל קובע כי ילד (בן ובת) חייבים בפלילים מגיל 12, וגיל בגרות בדין האזרחי הינו גיל 18.

מן האמור לעיל עולה מסקנה אחת ברורה והיא שהסיכוי שהילד ימרוד בהוריו מעצמו שלא על דרך טבעית, במיוחד שהוריו מהווים עבורו כשני עמודי תווך בחיים, הינה קלושה.

ואפילו אם נבחן את סירוב הקשר מצד הילד על פי הדין האזרחי בישראל, הרי שאשמתו של ילד, ככל שמדובר במעשים שאינם פליליים, לא תקבע בהיותו של הילד בבחינת קטין אשר מוגן לכאורה, על ידי האפוטרופוסים שלו, שהם בדרך כלל הוריו הטבעיים.

2.ג. מידת אשמתו של ההורה המנוכר

כידוע, התמורה שהורה יכול לקבל מילד על ההשקעה שהוא משקיע בו גדולה לאין שיעור. חדוות הגידול הינה אחת מההנאות הגדולות ביותר לאדם עליו אדמות, ולא בכדי מוכנים הורים לחצות יבשות וימים, ולהוציא ממון רב בכדי לממש את קשר ההורות.

הילד ניתפס בעיני ההורה כממשיך דרכו ותביעת האצבע שיש להורה בעולם לדורות הבאים. ילד הוא כמו עץ אנושי שההורה משקה ומטפח ואת הפירות הוא מצפה לקצור בהצלחת הילד בחייו, בהבאת צאצאים משלו, ובתמורות החשובות שמספקת המשפחה המורחבת.

מכאן שהסיכוי שההורה המנוכר (ככל שמדובר בהורה בר דעת שאינו מאובחן כחולה נפש וכד') יפעל במכוון בניגוד לטובת הילד הוא סיכוי קטן. ונאמר שאם במקרים חריגים יקרה הדבר אז ברוב המוחלט של המקרים ההורה יפגע בילד באופן בלתי מכוון עקב חוסר ידע, או חוסר מודעות, או משום שהוא נדחף לזה בעל כורחו.

- גברים בעד הגינות בגירושין
- הכוונה לטיפול מקצועי
- יעוץ, גישור והדרכה
- אבות בעל כורחם
- שינויי חקיקה בכנסת

ג.3. מידת אשמתו של ההורה המנכר

כפי שכתבנו לעיל, קשר ההורות הינו קשר גומלין, ועל כן ההיגיון אומר שהורה ישאף באופן טבעי לעשות כל שביכולתו למען טובת הילד.

ואולם משוואה זו עלולה לחדול מלהתקיים אם ימצא בידינו של אחד מההורים כוח יתר על פני האחר, וההורה החזק יותר ישתמש בכוחו בכדי לפגוע באחר תוך התעלמות מוחלטת מהנזקים שנגרמים להורה השני ולילד.

פרופ' גארדנר כאמור טבע את המונח "תסמונת הניכור ההורי", אך מתחת לכותרת גם סיפק תיאוריה אשר מסבירה את היווצרות התופעה, בעודו מצביע על האם כאחראית להיווצרותה מעצם היותה המשמורנית על הקטינים.

פרופ' גארדנר הצביע על האם כהורה המנכר אך ברור שלא המין קובע את מידת הניכור אלא מאזני הכוח בין ההורים אשר נשענים בעיקר על הזכות העודפת של האם בקבלת משמורת הילדים, ומכאן שגם אב משמורן יכול להיות ההורה המנכר באותה מידה.

ובכן, על פי משנתו של פרופ' גארדנר, ניכור הורי מתקיים במיוחד כלפי האב ובעיקר בתקופת הליכי הגירושין בין הוריו. פרופ' גארדנר גורס שהאם אשר זוכה בדרך כלל במשמורת הילדים, ומטבע הדברים יש לה גם השפעה גדולה יותר עליהם, מסיתה את הילדים כנגד האב בכדי לפגוע בו, ו/או בכדי להשיג שליטה מוגברת על הנכסים, הממון והילדים המשותפים.

לפי פרופ' גארדנר מידת הניכור מופיעה בעוצמות שונות החל ממצב שבו הילד איננו נשמע לדברי ההורה המנוכר וכלה בנתק מוחלט עם ההורה המנוכר. **ויצוין כי מאז שנת 1985, אוששה התיאוריה של פרופ' גארדנר על ידי פסיכולוגים רבים ברחבי העולם.**

הפסיכולוגיה מתארת אפילו מקרים בהם ילד מתלונן כנגד ההורה המנוכר תלונת שווא על פגיעה פיזית או נפשית אשר דומה למעין דקלום של דברי ההורה המנכר או מנוגדת ליחסי ההורה והילד כפי שהתקיימו בעבר.

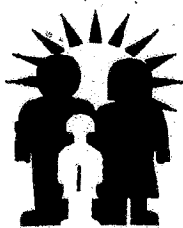
פעולות הניכור החמורות לפי פרופ' גארדנר ופסיכולוגים אחרים עלולות לגרום לילד להיות במצב של סיכון פסיכולוגי חמור, כאשר עוצמת הרתיעה והכעסים, וביטויי השנאה, עולים עשרות מונים על אלו שאנו רואים במקרי התעללות פיזית ומינית.

ג. הנזק חברתי שנגרם כתוצאה מניכור הורי

מדינת ישראל בבסיסה הינה מדינה אשר דוגלת בסיוע לחלשים והקטנת הפערים בין עניים לעשירים ולפיכך היא מקצה משאבים רבים לגורמי רווחה, בתי משפט, משטרה, וכד' בכדי לקיים זאת הלכה למעשה.

אך יחד עם זאת אין להתעלם מהעובדה כי מידת חוסנה של כל חברה תלוי במידת תרומתו של כל פרט ופרט לקולקטיב החברתי, כאשר פרט שתורם לחברה מחזק אותה, ופרט שגורע, מחליש אותה.

- גברים בעד הגינות בגירושין
- הכוונה לטיפול מקצועי
- יעוץ, גישור והדרכה
- אבות בעל כורחם
- שינויי חקיקה בכנסת

כך שמעבר לפגיעה האישית בהורה המנוכר ובילד, תופעת הניכור ההורי כלפי ההורה המנוכר ובכללה הנזק הנפשי שנגרם לילד יגררו ללא ספק משקעים רבים בעתיד אשר יכבידו על החברה ויאטו את קצב צמיחתה. הגם שתופעת הניכור ההורי עשויה להמשיך לדורות.

ד. הדין בישראל

כאמור, כאשר הוריו של ילד נפרדים, הם נדרשים להגיע להסדרים בדבר משמורתו של הילד, הסדרי השהייה ומזונותיו. על אף שבשנים האחרונות חלה נטייה קלה לקבוע משמורת משותפת, עדיין ניתנת לאם זכות ראשונים לקבל את משמורת הילדים והאב נדרש לשלם את מזונותיהם.

בבקשה לקביעת מזונות זמניים, (וברוב המקרים עוד לפני שהאם אף הגישה תביעה למשמורת הילדים) רשאית האם לתבוע מהאב דרך בית המשפט את מזונותיו של הילד באופן כמעט מיידי, ולאם תהיה גם אפשרות לכפות את האב לשלם את המזונות בכל הכפיות האפשריות בהוצאה לפועל לרבות עיקולים, צו עיכוב יציאה מארץ מאסר, ועוד.

לעומת זאת, הסדרי השהות של האב עם הילדים בתחילתו של משבר בין ההורים וגם לאחריו נתון לחסדי האם אשר יכולה לנוע עם הילדים מדירה אחת לדירה אחרת באין מפריע.

יובהר כי לא תוטל על אם שום סנקציה אם היא תרחיק את הילדים מהאב או תסרב לתת לו לראות אותם אם אין החלטה אשר מחייבת אותה לעשות כן.

וכאשר הילדים יורחקו מהאב, לא תהיה לו ברירה אלא להגיש לבית המשפט בקשה לקביעת הסדרי השהות עימם.

בנקודת זמן זו, ככל שהאם תערים קשיים, כך ההליך של קבלת הסדרי השהות לאב מבית המשפט יכול להיות ארוך יותר. יכולים לעבור חודשים שלמים עד שבית המשפט יקבע את הסדרי השהות לאחר שימתין לתסקיר משירותי הרווחה שממילא עמוסים בתיקים רבים.

והילדים אשר רגילים לראות את האב מידי יום ביומו בסביבה הטבעית בה גדלו נאלצים לחוות מעבר חד של ניתוק פתאומי מהאב לאורך זמן. כאן מתחילה תופעת הניכור ההורי במלוא עוצמתה.

ה. כיצד מתמודדים בתי המשפט עם תופעת הניכור ההורי

עובדתית, המקרים שהוזכרו לעיל בדבר הרחקת הילדים מהאב בתחילת הליך פרידה או גירושין כמעט ואינם מגיעים לדיון בבית המשפט וחבל, משום שהילדים עוברים חוויה עגומה של אבדן אב אשר ללא ספק פוגעת בטובתם.

המקרים השכיחים שמגיעים לדיון בבית המשפט בהקשר של ניכור הורי הינם מקרים של הפרת הסדרי השהייה מצד ההורה המשמורן כלפי ההורה השני באופן מחזורי וזאת רק כאשר קיימת החלטה להסדרי שהייה בפועל.

- גברים בעד הגינות בגירושין
- הכוונה לטיפול מקצועי
- יעוץ, גישור והדרכה
- אבות בעל כורחם
- שינוי חקיקה בכנסת

כאן, כאשר קיימת החלטה שיפוטית אשר קובעת הסדרי שהות, הפניה לבית המשפט מצד ההורה המנוכר כדרך אחת מוגשת לנוכח הפרת הצו השיפוטי על פי פקודת ביזיון בית המשפט (להלן: "הפקודה").

על פי הפקודה רשאי בית המשפט לחייב בקנס או במאסר אדם אשר מפר צו. אך בפקודה יש חיסרון בכך שבמידה ולא ניתן צו, לא ניתן לעשות בה שימוש. עם זאת, הסנקציות בפקודה מיועדות להרתיע מפני הפרה עתידית ולא לפצות את הניזוקים על הנזק שנגרם להם כתוצאה מההפרה.

דרך שנייה הינה פניה לבית המשפט בבקשה להפחתת מזונות הילד כאמצעי לחץ על ההורה המנכר לקיים כהלכה את הסדרי שהות אשר מגיעים להורה המנוכר ולא להפר אותם.

דרך שלישית אשר עומדת להורה המנוכר הינה להגיש בקשה למשמורת הילדים בבית המשפט על פי סעיף 25 לחוק הכשרות בטענה שההורה המנכר נעדר מסוגלות הורית כאשר הוא מרחיק את הילד מההורה השני, ועל כן יש להעביר את הילדים למשמורת ההורה המנוכר.

ואולם יודגש שפניה לבית המשפט בכל אחד משלושת הדרכים שצוינו כרוכה במאמץ רב מצד ההורה המנוכר אשר צריך להציג ראיות על הפרת הסדרי שהות והניכור ההורי, הזמן אשר עובר עד להחלטה בנושא ארוך, ובינתיים נגרם לילדים ולהורה המנוכר נזק רב.

1. כלים לקביעה ואכיפת הסדרי שהות, ומניעת ניכור הורי

כפי שצינו בהקדמה ילד נזקק לצרכים פיזיים ופסיכולוגיים לצורך התפתחותו, אך כפי שגם הובהר עד כה יכול הילד לקבל את צרכיו הפיזיים באופן מהיר יחסית לעומת צרכיו הפסיכולוגיים אשר לצורך סיפוקם או למצער למנוע את הפגיעה בחסרונם יש להמתין לעיתים זמן רב, ועל כן חשוב לתת את הדעת.

כאמור, לבתי המשפט יש כלים מועטים ומצומצמים בחוק להתמודד עם תופעת הרוחקת הילדים מהאב, הפרת הסדרי שהות והניכור ההורי, ולמעשה כלים אלו שאובים מדינים אשר אינם קולעים באופן ישיר בנושא. על כן חשוב להכין עבור בתי המשפט את הכלים המתאימים בחוק מסודר כדי שיוכל להתמודד עם הסוגיה בזמן קצר ובאופן יעיל על פי העקרונות המוצעים להלן:

1. למעט במקרים של חשש מאלימות או הטרדה מאיימת, העברת ילדים ממקום המגורים הטבעי שלהם במקום בו בני הזוג גרים תחייב אישור מאת בית המשפט.
2. בקשה להסדרי שהייה זמניים תועבר לתגובת האם תוך 48 שעות, ובית המשפט יקיים דיון בסוגיה תוך 5 ימים.
3. לבית המשפט תינתן סמכות להטיל סנקציות על הפרת הסדרי שהות בעבר ו/או כתנאי לעתיד, החל מקנס כספי, חד פעמי או קצוב, וכלה בהעברת משמורת הילדים, בפיקוח גורמים חברתיים, מההורה המנכר להורה המנוכר.

- גברים בעד הגינות בגירושין
- הכוונה לטיפול מקצועי
- יעוץ, גישור והדרכה
- אבות בעל כורחם
- שינויי חקיקה בכנסת

2. עקרונות החוק למניעת ניכור הורי

ראשית, מטרת החוק תהיה להביא למודעות חברתית מה גודל החשיבות שיש לתת לקיום הקשר התקין שאמור להתקיים בין כל אחד מההורים לילדים ולמנוע הפרעה של הקשר מצד הורה אחד כלפי אחר בכל מקרה לרבות ובמיוחד בהליכי גירושין.

ניכור הורי יוגדר ככל מעשה או מחדל של הורה אשר מחבל בקשר של הילד עם ההורה השני החל מהשמעת דברים גסים בפניו של הילד, וכלה במניעת הקשר בין הילד להורה השני.

מחד גיסא אנחנו סבורים כי עצם קיומו של החוק יביא לצמצום משמעותי בהפרות הסדרי השהות והניכור ההורי, ומאידך גיסא החוק למניעת ניכור הורי יתן לבתי המשפט כלים משפטיים להתמודד עם הסוגיה.

כהערה ומבלי להרחיב יתר על המידה בנושא יצוין כי הן בוועדת שניט והן בוועדת שיפמן שנתנו המלצותיהן בנוגע למשמורת הילדים ומזונותיהם הושם דגש רב על טובת הילדים, ומניעת ניכור הורי כאמור בחיבור זה עולה בקנה אחד עם מסקנות שתי וועדות אלו.

כב' בית המשפט העליון אף הוא אמר את דברו בנוגע לטובת הילדים לאחרונה בפסק דינו בבע"ס 919/15, (ניתן ביום: 19.7.2017, על ידי כב' השופט ע. פוגלמן במוטב של 7 שופטים).

סוף דבר

לסיכום, אף שיש לעבד את הנוסח המתאים לחוק, אין בליבנו ספק כי קידום הצעת חוק למניעת ניכור הורי (או אולי בשם מרוכך יותר: "החוק לקביעה ואכיפת הסדרי שהות עם קטינים") כאמור לעיל תשמור על טובת הילדים ותשרת מטרת חברתיות נעלות.

אנו תקווה כי הדבר יגיע לידי מימוש בפועל, נשמח לסייע.

מידע נוסף על ארגון אידיאה באתר באינטרנט שכתובתו: www.edeia.co.il
 טלפונים במשרד: 1800-270-280, 03-6132225, נייד: 052-2422862
 ניתן ליצור עימנו קשר גם במייל שכתובתו: edeia.mr@gmail.com

עותק לעיון:

- נשיאת ביהמ"ש העליון - כב' השופטת אסתר חיות

בכבוד רב,

 שאול נוי, יו"ר אידיאה